

**การปรับห้องสมุดเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่:
สาระจากการประชุมเพื่อเตรียมการจัดงานสัปดาห์ห้องสมุดออนไลน์ ครั้งที่ 45 พุทธศักราช 2564
กัลยา ยังสุขยิ่ง¹**

บทคัดย่อ

บทความนี้ นำเสนอสาระจากการประชุมเพื่อเตรียมการจัดงานสัปดาห์ห้องสมุดออนไลน์ ครั้งที่ 45 พุทธศักราช 2564 ซึ่งกล่าวถึงการส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ของห้องสมุดโรงเรียน และห้องสมุดมหาวิทยาลัย รวมถึงหน่วยงานที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในสังกัดกรมศิลปากร โรงเรียนต้องปรับเปลี่ยนเป็นการเรียนแบบออนไลน์ มีการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น Google Classroom มาใช้ มีกิจกรรมโฮมรูม (Homeroom) ให้ครูและนักเรียนได้พบปะและปรึกษากันผ่านทางกลุ่มไลน์ และให้บริการด้วยระบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ สำหรับมหาวิทยาลัยได้ปรับเปลี่ยนเป็นการเรียนการสอนแบบออนไลน์เช่นกัน มีการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น Classroom Capture มาใช้ โดยห้องสมุดช่วยสนับสนุนบันทึกการสอนของอาจารย์ และห้องสมุดมหาวิทยาลัยยังได้เพิ่มการซื้อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ จัดส่งหนังสือให้ทางไปรษณีย์ในช่วงที่ต้องปิดห้องสมุด จัดอบรมการใช้ห้องสมุด การเขียนบรรณานุกรม การใช้โปรแกรมจัดการบรรณานุกรม การสอนการรู้สารสนเทศผ่านสื่อสังคม (Social Media) หรือโปรแกรมซูม (Zoom) รวมถึงพยายามปรับห้องสมุดให้เป็นแบบที่ใช้คนดูเล่นน้อยที่สุด เรียกว่า “Unman Library” ส่วนหน่วยงานที่เป็นแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ เช่น กรมศิลปากร ได้ปรับเปลี่ยนการบริการของหอสมุดแห่งชาติให้เป็นการบริการการอ่านในรูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ผ่านทางออนไลน์ ปรับเปลี่ยนบริการของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเป็นการให้บริการในรูปแบบพิพิธภัณฑ์เสมือนจริง เพื่อให้เข้าชมผ่านทางออนไลน์ได้ตลอด 24 ชั่วโมง ทุกวัน และให้หอจดหมายเหตุจัดพิมพ์หนังสือจำหน่ายทางออนไลน์เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้อ่านที่ต้องการอ่านในรูปแบบรูปเล่ม

คำสำคัญ: โควิด-19, บริการของห้องสมุด, การเรียนออนไลน์, หนังสืออิเล็กทรอนิกส์

¹ประธานแผนกวิชาการ สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย, อีเมล: kalaya.y@car.chula.ac.th

**Reinventing Libraries to Promote Learning in New Normal:
Issues from the 45th Meeting Preparation of Online Library Week 2021**

Kalaya Youngsukying¹

Abstract

This article presents issues from the 45th Meeting Preparation of Online Library Week 2021, which discusses the promotion of new learning methods under the epidemic situation of the coronavirus 2019 or COVID-19 in the context of school libraries and university libraries as well as agencies that are learning resources under the Fine Arts Department. School is turning to online learning using new technologies such as Google Classroom. There are Homeroom activities for teachers and students to meet and consult each other through the online group and provide an e-book system. As for the university, it has changed to online learning and increases the purchase of e-books. New technologies such as Classroom Capture have been introduced by the library to support teaching recordings of instructors. The university library also delivers books to users by post during the closing of the library and organizes training on the use of the library, writing a bibliography and using a bibliography management program as well as teaching information literacy through social media or zoom programs. Includes efforts to adjust the library to be "Unman Library". Other agencies that are learning resources such as the Fine Arts Department have changed service of the National Library to online reading services in e-book format. As for the Office of National Museums, it has been adapted to serve as virtual museums, which can be viewed online 24 hours a day, 7 days a week. The National Archives of Thailand has published selected books for sale online to meet the needs of book readers.

Keywords: Covid-19, Library Services, Online Learning, eBook

¹Chairman of Academic Department, Thai Library Association, E-mail: kalaya.y@car.chula.ac.th

บทนำ

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้จัดการประชุมเพื่อเตรียมการจัดงานสัปดาห์ห้องสมุดอย่างต่อเนื่องมาทุกปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2519 จนถึงปัจจุบันเป็นปีที่ 45 เพื่อให้ห้องสมุดสมาชิกใช้เป็นแนวทางในการจัดงานสัปดาห์ห้องสมุด อันเป็นการประชาสัมพันธ์ให้ผู้รับบริการและบุคคลทั่วไปรู้จักห้องสมุดและใช้ประโยชน์จากห้องสมุดในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง รวมถึงการพักผ่อนหย่อนใจด้วยการอ่าน นอกจากนี้ยังมุ่งหวังให้ผู้บริหารห้องสมุดได้พิจารณาปรับปรุงห้องสมุดให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพตามมาตรฐานสากล

เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 หรือ โควิด-19 (Covid-19) ได้ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนตั้งแต่ปีที่ผ่านมา จนถึงขณะนี้ ยังไม่เบาบางลง อีกทั้งยังต้องเว้นระยะห่างทางสังคม ทำให้สมาคมห้องสมุดฯ จัดการประชุมตามรูปแบบเดิมที่เคยจัดในสถานที่ไม่ได้ ดังนั้น สมาคมห้องสมุดฯ จึงจัดการประชุมแบบออนไลน์ผ่านโปรแกรมซูมแทน เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโควิด-19 การประชุมครั้งนี้ได้จัดร่วมกับสำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นปีที่สองในหัวข้อ **“การปรับห้องสมุดใหม่เพื่อการเรียนรู้ในรูปแบบออนไลน์ (Reinventing Libraries for Online Learning)”** เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2564 เวลา 08.30-12.00 น. โดยผู้ร่วมประชุมไม่เสียค่าใช้จ่าย มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้บริหาร บรรณารักษ์ ตลอดจนบุคลากรผู้ปฏิบัติงานในห้องสมุดและผู้สนใจทั่วไป ได้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของห้องสมุดหลายแห่งในช่วงภาวะวิกฤตโควิด-19 และเตรียมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นเพื่อความอยู่รอดต่อไปของห้องสมุด

พิธีเปิดการประชุมเพื่อเตรียมการจัดงานสัปดาห์ห้องสมุดออนไลน์ ครั้งที่ 45 พุทธศักราช 2564

ศาสตรเมธี สุวคนธ์ ศิริวงศ์วัฒน นายกสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ กล่าวรายงานเกี่ยวกับการจัดการประชุมเพื่อเตรียมการจัดงานสัปดาห์ห้องสมุด ครั้งที่ 45 จากนั้น รองศาสตราจารย์ ดร.อมร เพชรสม ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในฐานะเจ้าของสถานที่ กล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมประชุม มีประเด็นที่น่าสนใจคือ สิ่งที่จะดำเนินการจากนี้ต่อไป น่าจะทำให้เกิดความท้าทายต่อการเรียนรู้รูปแบบใหม่ คือรูปแบบเสมือนจริง (Virtual) ที่

อาจจะไม่เห็นภาพจริงมากนัก แต่เมื่อมองภาพแล้ว สื่อสารกันได้แม้จะอยู่ห่างไกล ซึ่งเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันที่ทุกคนต้องปรับตัวในการที่จะเรียนรู้หรือทำงานร่วมกัน โดยไม่ต้องอยู่คนเดียวกัน ทำให้เห็นถึงความจำเป็นที่ห้องสมุดจะต้องปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์ดังกล่าว การประชุมครั้งนี้จึงนับเป็น โอกาสที่ผู้ร่วมประชุมจะได้รับความรู้จากวิทยากร ซึ่งเชื่อว่าจะเป็นประโยชน์สำหรับการนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับห้องสมุดต่าง ๆ เพื่อความปลอดภัยของผู้รับบริการที่ต้องเรียนรู้ในลักษณะของโลกเสมือนจริงด้วยการเรียนทางไกล (Long Distance Learning) โดยเฉพาะนักเรียน นักศึกษา ที่เข้าชั้นเรียนไม่ได้ตามปกติ

การปรับรูปแบบองค์ความรู้ในยุควิถีชีวิตใหม่

นายพนมบุตร จันทรโชติ รองอธิบดีกรมศิลปากร ได้กล่าวถึงงานในความรับผิดชอบของกรมศิลปากร 4 ด้าน ได้แก่ 1) งานด้านโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถาน โบราณสถานสมบัติของชาติ และงานกิจการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ซึ่งปัจจุบันมีพิพิธภัณฑสถานในความดูแล 41 แห่ง 2) งานด้านภาษาหนังสือ ประกอบด้วย งานหอสมุดแห่งชาติ งานหอจดหมายเหตุแห่งชาติ และงานสำนักภาษาและวรรณกรรม ซึ่งสำหรับสำนักหอสมุดแห่งชาตินั้น ประกอบด้วยหอสมุดแห่งชาติในส่วนกลาง ที่กรุงเทพมหานคร และในภูมิภาคอีกประมาณ 10 แห่ง 3) งานด้านดุริยางคนาฏศิลป์ คือ สำนักการสังคีต ที่คุ้นเคยกันก็คือ โรงละครแห่งชาติและการแสดงต่าง ๆ 4) งานด้านงานช่าง คือ สำนักสถาปัตยกรรม และสำนักงานช่างสิบหมู่ ซึ่งผลงานที่ได้รับการยกย่องและกล่าวถึงอยู่ในปัจจุบันคืองานพระเมรุมาศที่เพิ่งผ่านไป

จากนั้น นายพนมบุตรได้ให้ความถึงการมีตัวหนังสือเกิดขึ้นในโลก ซึ่งวิวัฒนาการของตัวหนังสือและการพิมพ์ ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อชีวิตของคนบนโลกอย่างมหาศาล เช่น การแบ่งช่วงเวลาของนักโบราณคดีเป็น 2 ช่วง คือ ยุคก่อนประวัติศาสตร์เมื่อยังไม่มีตัวหนังสือใช้ และยุคประวัติศาสตร์ที่มีตัวหนังสือใช้บันทึกเรื่องราวต่าง ๆ แล้ว นอกจากนั้น ตัวหนังสือยังทำให้เกิดการสื่อสารรูปแบบใหม่นอกเหนือไปจากภาษาพูด คือ มีการบันทึกเรื่องราวและข้อมูลต่าง ๆ แล้วรวบรวมเป็นตำรา จนกลายเป็นที่มาของวิชาประวัติศาสตร์ในเวลาต่อมา การที่ธรรมชาติของมนุษย์มีความกระหายใคร่รู้ พัฒนาการด้านความรู้ของมนุษย์จึงไม่มีวันสิ้นสุด และสิ่งหนึ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการเพิ่มพูนความรู้ของมนุษย์ก็คือหนังสือ หนังสือต่างๆ จึงถูกรวบรวมมาเก็บไว้ด้วยกัน ทำให้มี

ห้องสมุดเกิดขึ้นตั้งแต่ยุคโบราณ โดยเชื่อว่าห้องสมุดที่เกิดขึ้นนี้ไม่ได้หวังผลในเชิงพาณิชย์ แต่หวังให้เกิดปัญญาความรู้

สำหรับที่หอสมุดแห่งชาติของไทยนั้น จะมีผู้รับบริการจำนวนหนึ่งชอบเข้ามาอ่านหนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสาร หรือสืบค้นหนังสือหายากที่สนใจ ในรูปแบบตัวเล่มซึ่งจับต้องได้ เพราะตัวเล่มของหนังสือที่จัดพิมพ์ขึ้นนับได้ว่าเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่ง ด้วยต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการจัดทำ เช่น การออกแบบจัดวางอาร์ตเวิร์ก การวาดภาพปก เป็นต้น แต่มาถึงขณะนี้เทคโนโลยีมีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น ทำให้หนังสือที่เคยจัดพิมพ์เปลี่ยนแปลงรูปแบบไปเป็นหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ซึ่งอ่านผ่านอินเทอร์เน็ตด้วยอุปกรณ์ต่าง ๆ แทน ประกอบกับคนมีพฤติกรรมชอบฟังชอบดู มากกว่าชอบอ่าน จึงไม่น่าแปลกใจว่าทำไมคนไทยจึงมีสถิติการอ่านหนังสือเพียงประมาณ 8 บรรทัดต่อปี (เพราะเปลี่ยนไปฟังแทน) ทำให้นิตยสารหลายเล่มทยอยปิดตัวไปเพราะยอดขายตกลง และเมื่อเกิดมีการระบาดของโควิด-19 ก็เสริมให้การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ดำเนินไปรวดเร็วยิ่งขึ้น

แม้การแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่รุนแรงขึ้นทำให้มนุษย์ต้องปรับตัวเพื่อป้องกันตนเองและครอบครัวให้อยู่รอด เป็นที่มาของวิถีชีวิตใหม่ หรือ New Normal ที่ต้องสวมหน้ากากอนามัย ล้างมือ เว้นระยะห่าง และเปลี่ยนการทำงานเป็นแบบทำงานจากบ้าน (Work From Home) ก็ตาม มนุษย์ก็ยังคงต้องการความรู้ ความบันเทิงและการพักผ่อนหย่อนใจอยู่เสมอ แต่กระนั้นหน่วยงานอันเป็นแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ในความรับผิดชอบของกรมศิลปากรที่สามารถตอบสนองความต้องการเหล่านั้นได้ในวันนี้ ไม่ว่าจะเป็น หอสมุดแห่งชาติ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุทยานประวัติศาสตร์ ปราสาทหินต่าง ๆ ตลอดจนอุทยานสุโขทัย อุทยาน กำแพงเพชร ซึ่งเป็นมรดกโลกอีก 10 แห่ง ก็แทบจะไม่มีผู้ไปเที่ยวชมเพราะสถานการณ์ระบาดของโรคดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม ด้วยศิลปะวิทยาการและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในปัจจุบันก็ช่วยแก้ไข ปัญหาและ สนับสนุน การดำเนินงานของกรมศิลปากรได้ ทั้งสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ก็ทรงมีพระราชดำริสพระราชทานเป็นแรงบันดาลใจในการดำเนินงานว่า กรมศิลปากรควรปรับปรุง 3 อย่าง คือ งานหอสมุด งานพิพิธภัณฑ์ และงานจดหมายเหตุ ซึ่งรัฐมนตรีวิระ โรจน์พจนรัตน์ ได้รับพระราชดำริสมาและมอบนโยบายให้กรมศิลปากรปรับงานทั้ง 3 แห่ง ดังนี้

1. หอสมุดแห่งชาติ จัดให้มีบริการการอ่านแบบออนไลน์ผ่านระบบสารสนเทศต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นการปรับตัวครั้งใหญ่ ทำให้อ่านหนังสือหลายพันเล่มในรูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-

Book) ผ่านอุปกรณ์เชื่อมต่อต่าง ๆ ได้แก่ โทรศัพท์เคลื่อนที่ แท็บเล็ต หรือโน้ตบุ๊กได้ (National Library of Thailand, n.d.) โดยสถิติผู้อ่านหนังสือออนไลน์เพิ่มยอดขึ้นทุกเดือน นอกจากนี้ ยังมีโครงการ **หนังสือดีมีให้ฟัง** ซึ่งเป็นการเลือกหนังสือดีมาอ่านผ่านยูทูบ และเฟซบุ๊ก เพื่อให้เข้ากับพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปของผู้รับบริการ เริ่มจากการอ่านเรื่อง “นิทานโบราณคดี” พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทววงศ์วโรปการ ซึ่งมีเรื่องย่อย 20 เรื่อง เป็นเรื่องแรก และได้พบว่าเรื่องที่อิงกนิหาร หรือตอนเดียวจบ จะมีผู้นิยมฟังมาก นอกจากนี้ ยังมีการปรับรูปแบบการเข้าใช้และให้บริการเพื่อความปลอดภัยของทั้งผู้ให้และผู้รับบริการ โดยมีการคัดกรองผู้ที่เข้าใช้ หอสมุด และมีเจ้าหน้าที่สวมถุงมือตลอดจนหน้ากากอนามัยเป็นผู้หยิบหนังสือให้ ผู้รับบริการไม่ต้องไปหาตัวเล่มเองที่ชั้น เมื่อใช้บริการเสร็จ เจ้าหน้าที่จะพ่นน้ำยาฆ่าเชื้อที่หนังสือก่อนนำขึ้นชั้น ทั้งยังมีการจัดนิทรรศการเสมือนจริง และเลือกหนังสือที่คนสนใจ เช่น “มหาพิชัยมงกุฏ” และ “ภาพโรค” มาแนะนำให้อ่านทางออนไลน์ด้วย

2. พิพิธภัณฑ์ และอุทยานประวัติศาสตร์ จัดแคมเปญ **เที่ยวพิพิธภัณฑ์ปลอดภัยสุดใจเหมือนเที่ยวจริง** ตามนโยบายของอธิบดีกรมศิลปากรท่านปัจจุบัน คือ ท่านประทีป เพ็งตะโก ภายใต้คำขวัญว่า **“ไม่เสียค่าบัตร ประหยัดค่าเดินทาง ไกลห่างจากโควิด-19”** โดยจัดพิพิธภัณฑ์ที่เข้าชมได้ทั้งโบราณวัตถุที่สำคัญในพิพิธภัณฑ์ และอุทยานประวัติศาสตร์ได้จากบ้านแทนการท่องเที่ยวแบบไปสถานที่จริง (On Site) ด้วยระบบที่เรียกว่า พิพิธภัณฑ์เสมือนจริง (Virtual Museum) (Fine Arts Department, 2019) นอกจากนี้ ยังได้สร้าง**มาตรฐาน 5 ข้อ** สำหรับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ที่กรมศิลปากรดูแล คือ 1) โบราณวัตถุต้องปลอดภัย พิพิธภัณฑ์จะไม่เป็นโกดังเก็บของ โดยมีการควบคุมความชื้นเพื่อไม่ให้โบราณวัตถุเกิดสนิม เลือกใช้แสงสว่างที่เหมาะสมเพื่อไม่ให้เกิดความร้อน และไม่ใช้รังสียูวีในการจัดแสดงโบราณวัตถุโดยตรง 2) พิพิธภัณฑ์ของกรมศิลปากรที่ปรับปรุงแล้ว ต้องมีทางลาดและมีลิฟต์ในพิพิธภัณฑ์ที่มี 2 ชั้น สำหรับผู้ด้อยโอกาสและผู้พิการทางสายตา 3) พิพิธภัณฑ์ทุกแห่งต้องคิดระบบปรับอากาศเพื่อรองรับการใช้บริการในทุกฤดู 4) นำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ โดยไม่ได้เป็นการแข่งขันเรื่องเทคโนโลยีในเรื่องการให้บริการของห้องสมุดหรือพิพิธภัณฑ์ แต่เป็นการนำเทคโนโลยีนั้นมารองรับการเข้าชมพิพิธภัณฑ์และหอสมุดแห่งชาติของกรมศิลปากร 5) ความรู้ทางวิชาการในพิพิธภัณฑ์ต้องถูกต้อง โดยเล่าเรื่องราวเรื่องเดียวกันให้เหมือนกันทั้ง 41 แห่ง นอกจากนั้น เป็นเรื่องที่น่ายินดีเกี่ยวกับการนำทัพหลังจำนวนสองชิ้นจาก

ประเทศสหรัฐอเมริกากลับคืนสู่ประเทศไทย ซึ่งขณะนี้ยังจัดแสดงที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร พร้อมกับรายละเอียดของขบวนการติดตามได้คืนทั้งหมด

3. หอจดหมายเหตุ พัฒนาระบบฐานข้อมูลที่สืบค้นและทำสำเนาไปใช้ได้ โดยให้บริการด้วยระบบสารสนเทศซึ่งเป็นทางเลือกสำคัญและอาจจะเป็นทางรอดหนึ่งในการให้ความรู้ชีวิตวิถีใหม่ แต่เนื่องจากยังมีคนอีกกลุ่มหนึ่งชื่นชอบการอ่านหนังสือที่เป็นรูปเล่ม ด้วยเห็นถึงเสน่ห์ของหนังสือที่แฝงไว้ด้วยเรื่องราวต่าง ๆ ในการผลิตกว่าจะออกมาเป็นหนังสือเล่มหนึ่ง กรมศิลปากรจึงยังคงตีพิมพ์หนังสืออยู่ทุกปี และจำหน่ายโดยระบบออนไลน์ สำหรับหนังสือที่กำลังจะวางจำหน่ายสองเล่มหลัก ๆ คือ เรื่อง **ผู้ลายทอง** หรือ **ผู้พระธรรม** ซึ่งเป็นเรื่องราวของผู้ลายรดน้ำในประเทศไทย มีทั้งหมด 5 เล่ม และขาดตลาดไปแล้วประมาณ 40 ปี ราคาซื้อขายในตลาดหนังสือมือสองเล่มละ 4,000-5,000 บาท จึงนำกลับมาพิมพ์ใหม่เป็น 4 สีทั้งเล่ม คาดว่าจะจำหน่ายประมาณเดือนสิงหาคม-กันยายน นี้ในราคาประมาณเล่มละ 1,000 บาท โดยจะทยอยพิมพ์ตั้งแต่เล่มที่ 1 ไปจนถึงเล่มที่ 5 ส่วนเล่มที่สอง คือ หนังสือเรื่อง **จากพระพิมพ์สู่พระเครื่อง** ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระพิมพ์และพระเครื่องสำคัญในประเทศไทยที่กรมศิลปากรได้จัดการทางโบราณคดีทั้งหมด และอยู่ในความครอบครองของกรมศิลปากร

ช่วงท้าย นายพนมบุตร ได้ให้แนวคิดเพิ่มเติมว่า นอกจากเปลี่ยนระบบการให้บริการเป็นออนไลน์ และคงการให้บริการแบบดั้งเดิมแต่ปลอดภัยแล้ว การประชาสัมพันธ์รณรงค์ความรู้ก็ถือว่าเป็นหัวใจของชีวิตวิถีใหม่ ซึ่งห้องสมุดต่าง ๆ ต้องร่วมมือกัน ไม่ใช่แข่งกันกัน โดยสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ จะเป็นกำลังหลักในการจัดให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และให้คำแนะนำเพื่อให้เกิดการความร่วมมือที่เข้มแข็งในสถานการณ์แบบนี้

การปรับการเรียนการสอนรูปแบบใหม่ในรูปแบบออนไลน์

อาจารย์วิมลนาถ บัวแก้ว ผู้อำนวยการโรงเรียนสตรีวัดระฆัง ได้ถ่ายทอดประสบการณ์การจัดการเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์ และการพัฒนารูปแบบห้องสมุดให้เข้ากับยุคสมัยของโควิด-19 กรณีโรงเรียนสตรีวัดระฆัง ดังนี้

1. ด้านการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์ โรงเรียนสตรีวัดระฆังแบ่งโครงสร้างการบริหารเป็น 4 กลุ่ม ตามการดูแลของรองผู้อำนวยการแต่ละกลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มบริหารวิชาการจะทำหน้าที่ขับเคลื่อนการเรียนการสอน ส่วนกลุ่มบริหารอีก 3 กลุ่มจะทำหน้าที่เป็นฝ่ายสนับสนุนให้

งานดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการสื่อสารให้ครูที่ทำงานจากบ้านเข้าใจตรงกัน และดำเนินการถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียนไปในทิศทางเดียวกัน เช่น กลุ่มบริหารงานบุคคล มีหน้าที่ดูแลเรื่องการสำรวจความพร้อมของนักเรียนในการเรียนแบบออนไลน์ เพื่อให้ทราบถึงปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ และให้ความช่วยเหลือ เช่น หากมีปัญหาระหว่างอุปกรณ์รวมถึงสัญญาณอินเทอร์เน็ต ก็อาจช่วยเหลือด้วยการจัดให้มีระบบการเรียนรู้ที่บ้าน โดยครูจัดทำเอกสารหรือใบงานให้แก่แก่นักเรียน (On-Hand) แทน สำหรับแพลตฟอร์มหลักที่ใช้ คือ Google Classroom ซึ่งเป็นช่องทางที่ครูใช้ในการติดต่อสื่อสารกับนักเรียน จัดการเรียนการสอน ให้การบ้าน และส่งงานในห้องเรียนนี้ (Buakaew, W., 2021) ผ่านเว็บไซต์ของโรงเรียน และเนื่องจากโรงเรียนสตรีวัดระฆังเป็นโรงเรียนที่เปิดสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ซึ่งนักเรียนค่อนข้างโตแล้ว จึงมีความคล่องตัวในเรื่องเทคโนโลยี ดังนั้น ครูจึงอาจใช้แพลตฟอร์มหรือแอปพลิเคชัน อื่น ๆ โดยตกลงกับนักเรียนแบบเฉพาะกิจได้ ทั้งนี้ ผู้บริหารติดตามการเรียนการสอนจาก Google Classroom นี้ โดยการที่โรงเรียนสมัครบัญชีอีเมลองค์กร ซึ่งทำให้ทั้งผู้บริหาร ครูและนักเรียนใช้งานร่วมกันได้ หากนักเรียนมีปัญหาในการใช้งาน หรืออื่น ๆ ก็แจ้งผ่านช่องทางสื่อสาร Google form ที่โรงเรียนจัดเตรียมไว้ให้ นอกจากนั้นยังมีการประสานงานร่วมกันระหว่างฝ่ายบริหาร ครูผู้สอน ครูที่ปรึกษา และผู้ปกครองซึ่งมีส่วนสำคัญมากในการสนับสนุน ติดตามดูแลการเรียนออนไลน์ในขณะที่นักเรียนเรียนอยู่ที่บ้าน โดยผู้ปกครองประสานงานกับครูที่ปรึกษาได้ในกรณีที่พบปัญหา ทั้งนี้ โรงเรียนได้เริ่มจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ตั้งแต่วันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2564 เป็นต้นมา ส่วนกิจกรรมโฮมรูม (Homeroom) ที่ครูประจำชั้นและครูที่ปรึกษาจะได้พบปะนักเรียนของตนนั้น ครูจะบันทึกการทำกิจกรรมด้วยระบบ PS school ซึ่งมีการตรวจสอบการเข้าเรียนของนักเรียน หากพบปัญหา ครูประจำวิชาจะประสานกับครูที่ปรึกษาเพื่อให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครองผ่านไลน์กลุ่มของผู้ปกครอง หรือหากนักเรียนมีปัญหา มีข้อสงสัย นักเรียนก็สอบถามครูผ่านไลน์ได้ ทั้งนี้ครูผู้สอนต้องรายงานผลการสอนแต่ละคาบให้แก่กลุ่มสาระและกลุ่มวิชาการเพื่อรายงานต่อผู้อำนวยการ

การเรียนการสอนแบบออนไลน์ ครูผู้สอนต้องลงชื่อปฏิบัติงานออนไลน์ด้วย ทั้งนี้ ได้มีการจัดทำคู่มือการจัดการเรียนการสอนออนไลน์สำหรับครูและนักเรียนในรูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์เพื่อลดการใช้กระดาษและช่วยประหยัดงบประมาณ ขณะเดียวกันนักเรียนก็ต้องตรวจคัดกรองสุขภาพของตนเองทุกวันที่มีการเรียนการสอนและส่งให้งานอนามัยของโรงเรียนผ่าน Google form เพื่อสรุปสุขภาพของนักเรียนในขณะนั้น หากนักเรียนมีปัญหาสุขภาพหรืออยู่ในกลุ่ม

เสี่ยง โรงเรียนคอยจะติดตาม สอบถามความคืบหน้า กล่าวโดยรวมคือ ทุกฝ่ายต้องประสานงานกัน ต้องติดตามประเมินผลอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง ส่วนฝ่ายบริหารเองก็ใช้ดิจิทัลแพลตฟอร์มวางแผน นิเทศและติดตามการเรียนการสอนที่ครูผู้สอนรายงานผลการจัดการเรียนการสอนเข้ามา ในขณะที่ หัวหน้ากลุ่มสาระทำหน้าที่นิเทศ ติดตามโดยรวมมือกับฝ่ายวิชาการในการตรวจเยี่ยมชั้นเรียน ออนไลน์เพื่อให้กำลังใจครูผู้สอนและนักเรียน

กิจกรรมชุมนุมซึ่งเป็นทักษะชีวิต ได้เปลี่ยนเป็นแบบออนไลน์แทน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กับโรงเรียนต่างประเทศ โดยเฉพาะกิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันสิ่งแวดล้อมโลก และ วันสุนทรภู่ ก็จัดผ่านออนไลน์ได้เช่นกัน ในการเรียนการสอนแบบออนไลน์นี้ มีการเก็บสถิติการเข้าเรียนของ นักเรียนด้วย เพราะโรงเรียนจะไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (No Child Left Behind) ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะมี จำนวนนักเรียนที่เข้าเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 90 ในแต่ละระดับชั้น นอกจากนี้ ยังมีคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน องค์กรเครือข่ายหลักของโรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาดูแล ติดตามและช่วยนิเทศร่วมกับผู้อำนวยการ มีการออกเยี่ยมบ้านนักเรียนในขณะที่นักเรียนเรียนกำลัง เรียนทางออนไลน์โดยคำนึงถึงความปลอดภัยด้วย ทั้งนี้อาจมีบางกรณีที่ต้องมีการเยี่ยมทางออนไลน์ เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับนักเรียน และเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการเปิดเรียนแบบเข้าชั้นเรียน ตามปกติ ทางโรงเรียนจึงเน้นให้บุคลากรของโรงเรียนเข้ารับการฉีดวัคซีนให้ครบ นอกจากนั้น ยังมี มาตรการช่วยเหลือผู้ปกครองโดย ลด ผ่อน ขยายและช่วยเหลือค่าบำรุงการศึกษา ตลอดจนช่วย ประหยัดในเรื่องอื่น ๆ เท่าที่ทำได้ เช่น จัดทำคู่มือนักเรียนเป็นหนังสืออิเล็กทรอนิกส์เพื่อช่วยลด ค่าใช้จ่าย

2. ห้องสมุด ซึ่งเป็นอีกสถานที่หนึ่งที่มีความสำคัญในการเป็นแหล่งรวมความรู้ และแหล่ง เรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบไปตามยุคสมัย โดยยกตัวอย่างห้องสมุดของโรงเรียน สายปัญญาในพระบรมราชินูปถัมภ์ ที่ผู้อำนวยการได้ปรับรูปแบบไว้ก่อนหน้าที่จะมาเป็นผู้ อำนวยการโรงเรียนสตรีวัดระฆัง โดยจัดให้มีพื้นที่ทำงานร่วมกัน (Co-working Space หรือ Co-working Room) ให้นักเรียนได้ใช้ห้องสมุดในการส่งเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเอง มี ห้องค้นคว้า ห้องสำหรับการประชุม และห้องสำหรับการจัดการเรียนการสอนที่เรียกว่า TASC (Training and Studio Center) มีมุมพักผ่อนให้นักเรียนได้นั่งอ่านนอนอ่านสบาย ๆ และเสริม บรรยากาศด้วยการจัดมุมวางโล่รางวัล หรือเกียรติบัตรแห่งความภาคภูมิใจ เพื่อให้เป็นห้องสมุดที่ นักเรียนอยากเข้าไปใช้ เป็น “สายปัญญาดิจิทัล โลบราลลี่” ส่วนของโรงเรียนสตรีวัดระฆังซึ่งมีพื้นที่

จำกัด ได้จัดหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ไว้ให้นักเรียนใช้ และยืม-คืนได้ ทั้งกำลังปรับให้มี Co-working Space ที่มีความสะดวก สร้างบรรยากาศในการเข้าห้องสมุดเพื่อให้นักเรียนเข้ามาเรียนรู้ และจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ นอกจากนี้ยังมีการผลิตสื่อการสอนด้วยโปรแกรม I love library แก่ครู ส่วนห้องสมุดที่อยู่ระหว่างการปรับปรุงด้านกายภาพ สำหรับสิ่งที่น่าภาคภูมิใจของบรรณารักษ์ ครู และนักเรียนที่รักการอ่าน คือ โรงเรียนได้รับคัดเลือกเป็นโรงเรียนที่จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านโดยใช้หนังสือพระราชนิพนธ์ตามโครงการส่งเสริมการอ่านตามรอยพระราชจริยวัตร สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประจำปี พ.ศ. 2563 ส่วนสิ่งที่พิสูจน์ให้เห็นว่า การเรียนออนไลน์ การส่งเสริมการอ่านสำหรับการเรียนออนไลน์ และการเพิ่มแหล่งเรียนรู้ที่ให้ยืมหนังสือผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ ไม่ได้ทำให้การเรียนรู้ของนักเรียนด้อยลง คือ ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินี้พื้นฐาน (O-net) ของโรงเรียนอยู่ในระดับที่สูงในระดับประเทศ และระดับสพฐ. ทั้งชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6

อาจารย์วิมลนาถ ได้กล่าวทิ้งท้ายว่า แม้จะเป็นห้องสมุดในยุคสารสนเทศที่พัฒนาเป็นหนังสืออิเล็กทรอนิกส์แล้ว แต่ห้องสมุดที่เป็นห้องสมุดจริง มีสถานที่จริง ก็ยังมีความจำเป็น ทั้งนี้ต้องปรับเปลี่ยนวิธีเป็นการให้บริการทางไกล โดยใช้ระบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (Satri WatRakhang School Library Fanpage, 2021) ซึ่งจัดเก็บต้นฉบับได้อย่างถาวร ประหยัดพื้นที่ และสะดวกสำหรับผู้รับบริการ จะอ่านจากที่ไหน เวลาใดก็ได้ตามต้องการ โดยเฉพาะเด็กยุคใหม่ที่ชอบอ่านผ่านสมาร์ตโฟน จึงนับเป็นรูปแบบของบริการที่ปรับให้เหมาะสมกับพฤติกรรมและความพึงพอใจของผู้รับบริการได้ประการหนึ่ง นอกจากนั้น ยังต้องสร้างบรรยากาศให้นักเรียนอยากเข้ามาใช้เพื่อสร้างประสบการณ์ใหม่ในการใช้พื้นที่ห้องสมุด และการใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วย

ท้ายรายการมีคำถามจากผู้เข้าร่วมประชุม ดังนี้

1. การจัดซื้อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์มีหลักการหรือแนวทางอย่างไร

ตอบ ห้องสมุดจัดทำโครงการขอจัดซื้อระบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ตามระเบียบพัสดุว่าด้วยการจัดซื้อ-จัดจ้างโดยใช้งบประมาณจากเงินรายได้ หรือเงินอุดหนุนของแต่ละโรงเรียน แล้วขออนุมัติผ่านคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อใช้เงินนอก

งบประมาณตามระเบียบพัสดุ และประสานงานกับบริษัทที่เกี่ยวข้องในการจัดทำระบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงระบบการยืม-คืน

2. มีการสร้างเครือข่ายกับโรงเรียนอื่นใหม่ อยากเข้ามาร่วมด้วย

ตอบ ยินดี เพราะแต่ละโรงเรียนมีจุดเด่นแตกต่างกัน จึงเป็นโอกาสดีที่จะได้มาแลกเปลี่ยนกันตามบริบทของโรงเรียน เช่น โรงเรียนสายปัญญา มีพื้นที่กว้างขวาง เห็นรูปแบบการพัฒนาได้เต็มที่ ส่วนโรงเรียนสตรีวัดระฆัง มีข้อจำกัดของพื้นที่ แต่ไม่ละเลยที่จะสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของนักเรียน

การปรับบริการห้องสมุดออนไลน์รูปแบบใหม่ในยุควิถีชีวิตใหม่

รองศาสตราจารย์ ดร.อมร เพชรสม ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้กล่าวสนับสนุนคำพูดของผู้บริหารโรงเรียนสตรีวัดระฆังที่กล่าวว่าห้องสมุดต้องเป็นแหล่งเรียนรู้ในโลกใบนี้ตลอดไปโดยรองศาสตราจารย์ ดร.อมร เห็นว่าห้องสมุดจะยังคงอยู่แต่ต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบการให้บริการ โดยแบ่งเป็นประเด็นดังนี้ 1) การเปลี่ยนแปลงการให้บริการตามเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลง และตามสถานการณ์ที่เหมาะสม เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence – AI) อินเทอร์เน็ตของทุกสรรพสิ่ง (Internet of Things – IoT) บล็อกเชน (Block Chain) ที่จะพัฒนาต่อยอดไป หรือข้อมูลมหัศจรรย์ (Big Data) ที่ต้องนำมาวิเคราะห์เพื่อใช้ประโยชน์ต่าง ๆ จากข้อมูลขนาดใหญ่ หรือภาวะอัตโนมัติ (Automation) ในส่วนของห้องสมุดซึ่งมีประเด็นที่พูดถึงมาก คือ การเข้าถึงแบบเสรีหรือแบบเปิด (Open Access) ซึ่งเป็นการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย เป็นเรื่องที่ห้องสมุดต้องปรับเปลี่ยนตัวเองไปพร้อมกับความคาดหวังและธรรมชาติของผู้รับบริการ โดยเฉพาะผู้รับบริการยุคใหม่ที่ใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่เสมือนเป็นส่วนหนึ่งของร่างกาย และใช้ออนไลน์ตลอดเวลาผ่านแอปพลิเคชันต่าง ๆ เช่น GRAB , Food Panda, Robinhood หรืออื่น ๆ ในการสั่งอาหาร และชอบที่จะอ่านหนังสืออิเล็กทรอนิกส์มากกว่าตัวเล่ม 2) การปรับพื้นที่ห้องสมุดตามความต้องการ หรือตามวัตถุประสงค์ของผู้รับบริการ ซึ่งต้องการพื้นที่สำหรับการทำงานร่วมกันที่เรียกว่า Collaboration Space หรือ Co-working Space ที่จะใช้เพื่อการสังสรรค์ พูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เนื่องจากผู้รับบริการเติบโตขึ้นมากับเกมออนไลน์ (Online Game) เกมกระดาน (Board Game) และแอปพลิเคชันต่าง ๆ พฤติกรรมของผู้รับบริการจึงเปลี่ยนไปพร้อมกับความคาดหวังว่าห้องสมุดจะเป็นพื้นที่อันอบอุ่นเหมือนบ้านที่สอง

ที่ผู้รับบริการเข้ามาทำงาน พูดคุยสังสรรค์กันได้ ใช้บริการต่าง ๆ ผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่ได้อย่างสะดวก มีทรัพยากรอิเล็กทรอนิกส์ที่เข้าถึงได้ง่าย ทุกที่ ทุกเวลา พร้อมด้วยบริการที่ทันสมัยตามทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งห้องสมุดได้ตอบสนองโดยจัดให้มี Co-working Space ที่มีจอแอลอีดีสำหรับใช้ข้อมูลร่วมกัน มีพื้นที่ส่วนกลาง ร้านกาแฟ ห้องศึกษากลุ่มสำหรับการทำงานเป็นกลุ่ม ห้องประชุมกลุ่มและห้องเรียนกลุ่มย่อย โดยใช้บริการผ่านแอปพลิเคชัน CUNEX บนโทรศัพท์เคลื่อนที่ในการจองห้อง รับข่าวสาร ข้อมูล เหตุการณ์ต่าง ๆ การขอรับทุนการศึกษารวมทั้งระบบพิสูจน์และยืนยันตัวตนทางดิจิทัล ที่เรียกว่า Digital ID Card หรือ Virtual Card บนโทรศัพท์เคลื่อนที่ด้วย เพราะนิสิตมักจะลืมบัตรแต่ไม่ลืมโทรศัพท์เคลื่อนที่นอกจากนี้ข้อมูลสำคัญ เช่น การยืม การต่ออายุ ก็ตรวจสอบและขอใช้บริการได้ตลอดเวลาเช่นกัน 3) การให้บริการทรัพยากรอิเล็กทรอนิกส์ ในส่วนของการเข้าถึงทรัพยากรอิเล็กทรอนิกส์ที่ห้องสมุดบอกรับหรือซื้อจากสำนักพิมพ์ต่าง ๆ นั้น ผู้รับบริการเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา ส่วนวิทยานิพนธ์ที่เดิมได้มาในรูปของตัวเล่ม ไม่ได้เป็นดิจิทัลมาแต่ต้น ห้องสมุดนำมาปรับเปลี่ยนเป็นดิจิทัลโดยการสแกน เพื่อให้ นิสิต หรือผู้สนใจเข้ามาใช้ข้อมูลวิทยานิพนธ์ได้ตลอดเวลาแบบเปิด และยังได้ร่วมมือกับบัณฑิตวิทยาลัย ในการทำวิทยานิพนธ์อิเล็กทรอนิกส์จนถึงปัจจุบัน เพื่อลดภาระการสแกน โดยทำเป็นแพลตฟอร์ม iThesis ซึ่งวิทยานิพนธ์ที่ทำบน iThesis นี้จะถูกส่งจากนิสิตไปที่บัณฑิตวิทยาลัย แล้วผ่านมายังห้องสมุดโดยอัตโนมัติและให้บริการได้เลย ปัจจุบันวิทยานิพนธ์จัดเก็บอยู่ในฐานข้อมูลคลังปัญญาจุฬาฯ (Chulalongkorn University Intellectual Repository – CUIR) ซึ่งเป็น ทรัพยากรที่เข้าถึงได้แบบเปิด ที่ทุกคนอ่านและดาวน์โหลดได้ นำไปปรับรูปแบบได้ แต่ไม่ควรลอกวิทยานิพนธ์นั้นไปทั้งหมด เพราะมีโปรแกรมที่เรียกว่า “อักษรวินาที” (ระบบตรวจสอบการลอกเลียนวรรณกรรมทางวิชาการ โดยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ช่วยตรวจจับการลอกเลียนวรรณกรรมด้วยการเทียบกับข้อมูลที่มีอยู่ในฐานข้อมูลของอักษรวินาที โปรแกรมนี้นำไปใช้ได้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย

สำหรับขั้นตอนการทำงานของ iThesis นั้น เริ่มจากนิสิตนักศึกษาทำโครงร่างวิทยานิพนธ์ส่งอาจารย์ที่ปรึกษา จากนั้นทำวิทยานิพนธ์แล้วส่งทั้งฉบับร่างและฉบับสมบูรณ์เข้า iThesis วิทยานิพนธ์ดังกล่าวจะถูกส่งไปตรวจการคัดลอกวรรณกรรมโดยอัตโนมัติ เมื่อตรวจเสร็จจะส่งผ่านจากบัณฑิตวิทยาลัยเข้าสู่ระบบ CUIR ซึ่งดูแลโดยห้องสมุด เมื่อห้องสมุดนำขึ้นเผยแพร่แล้วห้องสมุดจะส่งไฟล์ดิจิทัลไปยัง Thailand Digital Collection (TDC) อันเป็นหน่วยงานภายใต้การดูแลของสำนักงานบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อพัฒนาการศึกษา (UniNet) ซึ่งเป็นฐานข้อมูล

วิทยานิพนธ์รวมของทั้งประเทศต่อไป สำหรับพื้นที่ที่เคยเก็บตัวเล่มวิทยานิพนธ์เกือบ 1,000 ตารางเมตรมาก่อน ห้องสมุดได้ปรับเปลี่ยนให้เป็น Learning Space

ส่วนบริการใหม่อันเป็นไฮเทคโนโลยีที่นิสิตคาดหวังนั้น ได้เพิ่มดิจิทัลมีเดียต่าง ๆ เข้ามา เช่น สื่อประชาสัมพันธ์ทางจอภาพ (Digital Signage) หรือ สื่อหน้าจอ (Screen Media) ต่าง ๆ จัดให้มีพื้นที่ทำงานร่วมกัน (Collaborative Area) พร้อมทั้งดึงข้อมูลจากออนไลน์มาใช้ได้ และมีลานการเรียนรู้ (Learning Plaza) ที่แต่ละคนใช้พื้นที่สำหรับการอ่านหนังสือของตัวเอง โดยแบ่งด้านล่างให้เป็นส่วนของการให้บริการแก่คนรุ่นใหม่ ด้านบนเป็นส่วนที่ให้บริการแก่ผู้ที่ชื่นชอบรูปแบบเดิมคือยังต้องการอ่านหนังสือเป็นเล่ม

ด้านการเรียนการสอน สิ่งที่ห้องสมุดให้การสนับสนุนได้แก่ Course/ Classroom Capture ที่ช่วยบันทึกการเรียนการสอนของอาจารย์ให้นิสิตสามารถศึกษาและทบทวนบทเรียนย้อนหลัง โดยแชร์ข้อมูลผ่านอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์เคลื่อนที่ ไอแพด หรือโน้ตบุ๊กได้ตามต้องการ นอกจากนี้ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยยังมีบทบาทสำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือบทบาทเกี่ยวกับ Research Tools ต่าง ๆ ที่ใช้ในการสนับสนุนงานวิจัยของอาจารย์ การให้ความรู้เรื่องการรู้สารสนเทศ (Information Literacy) ว่าจะสืบค้นข้อมูลต่าง ๆ อย่างไร จะได้ข้อมูลจากที่ไหน จะเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการได้อย่างไร ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลที่มีอยู่ หรือมีที่อื่น ซึ่งต้องหาวิธีที่จะทำให้ผู้รับบริการได้รับข้อมูลที่ต้องการนั้น มา รวมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับการตีพิมพ์บทความว่าจะส่งบทความไปตีพิมพ์ได้ที่ไหน มีวิธีการอย่างไร ในส่วนของการจัดซื้อหนังสือ จะลดการซื้อหนังสือที่เป็นตัวเล่มลง แต่จะซื้อในรูปแบบของดิจิทัล/หนังสืออิเล็กทรอนิกส์เพิ่มขึ้นตามสถานการณ์และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไป (Petsom, A., 2021)

กล่าวได้ว่าห้องสมุดมีการปรับเปลี่ยนจากห้องสมุดที่ติดยึดตามรูปแบบเดิม ๆ มา เป็นแบบที่เปลี่ยนแปลงได้ โดยเปลี่ยนจาก

1. Service Oriented เป็น Student Oriented คือ ดูว่าขณะนั้น ผู้เรียนสนใจอะไร ต้องการอะไร
2. Routine Oriented Staffs เป็น High Performance Staffs คือ เจ้าหน้าที่ที่ต้องทำงานหลายอย่างได้โดยเวียนงานกันไป
3. Individual Learning Space เป็น Collaborative Working Space คือ เป็นสถานที่ที่ผู้รับบริการพูดคุยกันได้ในพื้นที่จัดไว้ให้

4. Knowledge Collection เป็น Knowledge Creation คือ เป็นที่สร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ ในระบบของห้องสมุดไม่ว่าจะสร้างเอง หรือร่วมสร้างกับคนอื่น ๆ
5. In House Collection เป็น Outsource คือ การจ้างบุคคลภายนอกเพื่อทดแทนกำลังคน หรือเพื่อลดงบประมาณ ซึ่งห้องสมุดต้องพิจารณาอย่างเหมาะสม
6. Local Access เป็น Global Access คือ การเข้าถึงทรัพยากรต้องไม่เพียงเข้าถึงได้จากภายในประเทศเท่านั้น แต่ต้องเข้าถึงได้จากต่างประเทศด้วย

ห้องสมุดได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและการบริการมาระยะหนึ่งแล้ว แต่ก็ต้องเผชิญกับความท้าทาย 2 ประการตั้งแต่ก่อนเกิดสถานการณ์โควิด-19 คือ เรื่องของงบประมาณที่ลดลงในขณะที่ราคาสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพิ่มขึ้น 5% - 10% ทุกปี ซึ่งอาจมีผลต่อผู้รับบริการที่มีความคาดหวังใน e-Resources มากขึ้น และเรื่องของจำนวนผู้รับบริการที่ลดลงเนื่องจากการไปใช้บริการ Co-working Space ที่ร้านกาแฟ และเมื่อเกิดสถานการณ์โควิด-19 มหาวิทยาลัยต้องปิดสถานที่ ทำให้นิสิตไม่มาใช้บริการที่ห้องสมุดได้ แต่ห้องสมุดก็พยายามหาแนวทางในการปรับเปลี่ยนมาเป็นการให้บริการแบบอิเล็กทรอนิกส์มากขึ้นทดแทนบริการแบบเดิม ๆ เพื่อให้ผู้รับบริการเข้าถึงทรัพยากรของห้องสมุดได้สะดวกทุกที่ทุกเวลา และ ยังมีการดำเนินการอื่นๆ ดังนี้

- 1) จัดให้มีบริการส่งหนังสือถึงบ้านทางไปรษณีย์ และขยายเวลาืมหนังสือให้นานขึ้น โดยผู้รับบริการส่งคำขอมาทงออนไลน์ และส่งหนังสือคืนทางไปรษณีย์ หรือ มาส่งคืนที่ตู้รับคืนหนังสือ (Book Drop)
- 2) ยังคงให้บริการทำ Course Capture อันเป็นบริการสนับสนุนด้านการเรียนการสอน เช่นเดิม หากอาจารย์ต้องการมาทำ Lecture Class ที่สตูดิโอของห้องสมุด เพื่อเตรียมการสอนและให้นิสิตทบทวนย้อนหลังได้ ก็สามารทำได้
- 3) จัดอบรมการใช้ห้องสมุด การเขียนบรรณานุกรม การใช้โปรแกรมจัดการบรรณานุกรม รวมถึงสอนการรู้สารสนเทศผ่าน Social media หรือโปรแกรมชุมชน
- 4) จัดโน้ตบุ๊กให้นิสิตที่ขาดแคลนยืมใช้เพื่อเรียนออนไลน์และใช้บริการต่าง ๆ ผ่านระบบออนไลน์

จากวิกฤตที่เกิดขึ้น เป็นโอกาสให้ได้พัฒนารูปแบบห้องสมุดใหม่ ที่ใช้คนดูแลน้อยที่สุด เรียกว่า “Unman Library” (Chulalongkorn University, 2020) และเปิดให้มีการประกวดตั้งชื่อห้องสมุดดังกล่าว สำหรับผู้ชนะเลิศในการประกวดเป็นนิสิตที่ตั้งชื่อว่า **Chula Ultimate-X** ห้องสมุดนี้ในส่วนที่เป็นกายภาพ เช่น การปิด-เปิดประตูเป็น Smart Access System ระบบปรับอากาศ ระบบแสง ระบบ CCTV และระบบ Voice Alarm ต่าง ๆ ควบคุมจากบ้านด้วย

โทรศัพท์เคลื่อนที่ของเจ้าหน้าที่โดยไม่ต้องเข้ามาในพื้นที่จริง อีกทั้งผู้รับบริการยังสามารถยืม-คืนหนังสือเองได้ด้วยเครื่องยืม-คืนอัตโนมัติ หรือคืนผ่านตู้รับคืนหนังสือ และมีเครื่องพิมพ์หรือถ่ายเอกสารอัตโนมัติให้ใช้บริการตนเองด้วย

ส่วนการเข้าใช้ห้องสมุดจะมีเครื่องสแกนใบหน้าและวัดอุณหภูมิเพื่อคัดกรองตามมาตรการการป้องกันโควิด 19 ก่อนที่จะสแกนบัตรเข้าประตู เพื่อจัดเก็บจำนวนผู้รับบริการ

แนวทางการพัฒนาห้องสมุดในอนาคต

- 1) ให้บริการที่รวดเร็วขึ้นกว่าเดิม โดยนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาช่วยในการบริหารจัดการและลดการใช้แรงงาน เช่น Unman Library และยกระดับห้องสมุดสู่มาตรฐานต่างๆ เช่น ห้องสมุดสีเขียว สำนักงานสีเขียว ISO 9001:2015 เป็นต้น
- 2) ทำให้ผู้รับบริการเห็นคุณค่าและใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ที่สะสมในห้องสมุดให้มากขึ้น โดยอาจจะนำข้อมูลหายากมาทำเป็นหนังสืออิเล็กทรอนิกส์
- 3) สร้างกิจกรรมที่มีประโยชน์รองรับผู้รับบริการทุกภาคส่วน รวมถึงช่วยเหลือแก่ผู้คนที่ด้อยโอกาสให้สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลอย่างยุติธรรม
- 4) พัฒนาและเติมเต็มความสุข ความปลอดภัยของบุคลากรห้องสมุด โดยให้ได้รับวัคซีนครบทุกคนเพื่อเตรียมความพร้อมในการให้บริการ

รองศาสตราจารย์ ดร.อมร กล่าวสรุปว่า ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นความพยายามที่จะปรับเปลี่ยนกลยุทธ์เพื่อให้ห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้ที่จะยังอยู่คู่โลกตลอดไป และมีความปลอดภัยสำหรับผู้รับบริการ โดยพยายามพลิกวิกฤติให้เป็นโอกาสในอนาคต ซึ่งการแลกเปลี่ยนความรู้ความเห็นกันในวันนี้อาจเป็นแนวทางที่ห้องสมุดต่าง ๆ นำไปปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม

หัวข้อนี้ ไม่มีผู้สอบถาม แต่ผู้เข้าประชุมได้แสดงความชื่นชมต่อการบรรยายในประเด็นที่รองศาสตราจารย์ ดร.อมร กล่าวยืนยันว่าห้องสมุดปิดไม่ได้ และการให้ความรู้ในการจัดกิจกรรมใหม่ ๆ โดยเฉพาะ “Unman Library” ตลอดจนจนความประทับใจในเรื่องที่ห้องสมุดมีบริการให้นิสิตยืมโน้ตบุ๊ก ซึ่งเป็นประโยชน์สำหรับห้องสมุดอื่น ๆ ที่จะนำไปปรับใช้งานต่อไป

บทสรุป

สถานการณ์การแพร่ระบาดของ โควิด-19 ทำให้ทุกภาคส่วนต้องปรับตัว โดยแต่ละระดับ จะมีการปรับตัวต่างกันไปตามบริบทหรือภารกิจของหน่วยงาน เช่น โรงเรียน หรือมหาวิทยาลัยที่มีการเรียนการสอน ได้ปรับเปลี่ยนเป็นการเรียนการสอนแบบออนไลน์ มีการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น Google Classroom หรือ Classroom Capture มาใช้ และปรับวิธีให้บริการของห้องสมุดซึ่งเป็นหน่วยงานสนับสนุนการเรียนการสอนและการแสวงหาความรู้ให้สามารถตอบสนองพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปของผู้รับบริการ โดยให้บริการทรัพยากรในรูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ มีการจัดส่งหนังสือให้ทางไปรษณีย์ จัดอบรมแนะนำบริการของห้องสมุดผ่านทางออนไลน์หรือทางโซเชียลมีเดีย และจัดให้มีพื้นที่ทำงานร่วมกัน (Co-working Space) เพื่อรองรับการกลับมาใช้บริการใหม่เมื่อสภาวะวิกฤตผ่อนคลายลง รวมถึงความพยายามในการปรับเปลี่ยนห้องสมุดให้เป็นแบบ “Unman Library” ที่ใช้คนดูแลน้อยที่สุด ในส่วนของกรมศิลปากร ซึ่งไม่ได้เป็นหน่วยงานที่มีการเรียนการสอน แต่เป็นหน่วยงานที่เป็นแหล่งเรียนรู้ และมีแหล่งความรู้อยู่หลายประเภท ได้แก่ หอสมุดแห่งชาติ พิพิธภัณฑ์ และหอจดหมายเหตุ ก็ต้องปรับตัวโดยให้บริการผ่านทางออนไลน์ ในรูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ พิพิธภัณฑ์เสมือนจริงเพื่อให้เข้าใช้ได้ตลอด 24 ชั่วโมง ทุกวัน และจัดพิมพ์หนังสือจำหน่ายผ่านทางออนไลน์ เพื่อตอบสนองผู้รับบริการทุกกลุ่ม

เอกสารประกอบการประชุม ติดตามได้บนหน้าเว็บไซต์สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ที่

URL:<https://www.tla.or.th/index.php/th/news-and-events/tla-news/activities-2564/345-2020-12-22-04-31-41> หรือ รหัสคิวอาร์ (QR Code):

References

- Buakaew, W. (2021). Transforming new teaching and learning online. Paper presented at **The 45th Meeting Preparation of Library Week Online 2021 in the Topic: Reinventing Libraries for Online Learning**. Office of Academic Resources, Chulalongkorn University, Bangkok. Retrieved from <https://drive.google.com/file/d/1KxtydqHiYrPRFjh3paTCEuShBcroW1rB/view> [InThai]
- Chulalongkorn University. (2020). **Chula UltimateX Library ต้นแบบ Unmanned Library**.

Retrieved from <https://www.chula.ac.th/news/36202/> [InThai]

National Library of Thailand. (n.d.). **Databases**. Retrieved from

<https://www.nlt.go.th/> [InThai]

Petsom, A. (2021). Reinventing of online library services in the new normal. Paper

presented at **The 45th Meeting Preparation of Library Week Online 2021 in the**

Topic: Reinventing Libraries for Online Learning. Office of Academic

Resources, Chulalongkorn University, Bangkok. Retrieved from

https://www.tla.or.th/attachments/article/349/20210702_tla1.pdf [InThai]

Satri WatRakhang school Library Fanpage. (2021). **Public relations..There are 2 channels**

to access S.R e-book: by download application (sr library) and via

<http://www.sr.ac.th/>[status update]. Facebook. Retrieve from

[https://facebook.com/permalink.php?story_fbid=165577580200200&id=](https://facebook.com/permalink.php?story_fbid=165577580200200&id=131611813596817&_rdc=1&_rdr)

[131611813596817&_rdc=1&_rdr](https://facebook.com/permalink.php?story_fbid=165577580200200&id=131611813596817&_rdc=1&_rdr) [InThai]

The Fine Arts Department. (2019). **Learning Resources**. Retrieved from

<https://www.finearts.go.th/main> [InThai]